

ראש-השנה ג'

על מה מתפללים בראש-השנה?

איך טעה עלי הנהן לחשוב שחנה שיכורה? = האם יש לעסוק
בראש-השנה ב'תמליכוני עליכם' או לבקש שנה טובה כפשוטה?
= למה בסדר להתעורר ב'זנתנה תוקף' יותר מאשר במלך על
העולם בכבודך? = השתפכות הנפש בתפילות ראש-השנה

מכיוון שחנה נפקדה בזכות
התפילה, מסתבר שהמסר המרכזי
של ההפטרה לעבודת ה' של כל
יהודי בראש-השנה מצוי בתפילת
חנה.

'שכרות' מסוג אחר

כאשר עמדה חנה להתפלל, חשב
עלי הכהן שהיא שיכורה והוכיח
אותה: "עד מתי תשתכרין". חנה
ענתה לו: "לא אדוני... ואשפוך את
נפשי לפני ה'".⁴

יש לתמוה:

ראשית, איך ייתכן שעלי הכהן טעה
בצורה קיצונית כל כך, ובמקום
להכיר בעובדה שהיא שופכת את

המסר של תפילת חנה

בהפטרת היום הראשון של ראש-
השנה¹ מסופר על חנה אשת
אלקנה. בתחילה לא היו לחנה
ילדים, ולאחר שנשאה תפילה היא
ילדה בן - את שמואל הנביא.

'תורה' היא מלשון הוראה². קריאת
התורה נועדה ללמד מדברי התורה
הוראות בעבודת ה' במועד הקריאה.
זו גם המטרה של קריאת ההפטרה.

אמנם הנימוק לקריאת ההפטרה
הוא שחנה נפקדה בראש-השנה³,
אך מובן שההפטרה גם מכילה
הוראות לעבודת ה' של היום, ראש-
השנה.

1. תחילת ספר שמואל א'.

2. זוהר חלק ג' נ"ג, ב'.

3. רש"י ורבונו ניסים למגילה, ל"א, א'.

4. שמואל א', א', י"ד-ט"ו.

דבר והיפוכו

בתפילות ראש-השנה יש דבר והיפוכו:

ראש-השנה הוא יום-הדין על כל הצרכים הרוחניים והגשמיים של האדם. לכן תפילות היום מכילות בקשות על הילדים, הבריאות והפרנסה, וגם על הצלחה בתחום הרוחני.

מצד שני, הנושא המרכזי של היום הוא הכרת הקדוש ברוך הוא למלך⁶. הכרת המלך וקבלת מלכותו מחייבות התבטלות מוחלטת כלפיו, הכנעה למלכותו עד שהאדם לא חש רצונות אישיים⁷. לכאורה, שני הדברים אינם מתיישבים יחדיו:

כשמתבטלים כלפי המלך התבטלות מוחלטת, אין מקום לחשוב ולבקש על צרכים אישיים, אפילו בתחום הרוחני. ודאי אין מקום לבקשות אישיות בתחום הגשמי.

נמצא שיש לרצות ולבקש מה' את הדברים האישיים מצד אחד, דבר שמחייב תחושה של מציאות אישית. עם זאת, על האדם להיות חדור בהכרה שזהו יום קבלת מלכותו של ה', המחייבת התבטלות

6. ראש השנה, ט"ז, א'. ל"ד, ב'.

7. ראה מאמר דיבור המתחיל 'תקעו' תש"א פרק ב'. דיבור המתחיל 'יום טוב של ראש השנה' תש"ג פרק ב'.

נפשה בתפילה לפני ה', חשב שהיא שיכורה?

שנית, גם אם נמצא הסבר לטעות של עלי, למה התורה מוצאת לנכון לספר על כך?

שלישית, אם חשב עלי שחנה שיכורה - למה הוא הוכיח אותה רק לאחר שסיימה את תפילתה? מדוע לא הפסיק אותה ולא דאג שיוציאו אותה מבית ה'?

השאלות הללו מובילות למסקנה, שעלי ודאי לא חשב את חנה לשיכורה במובן הפשוט, אלא מדובר על 'שכרות' בנושא התפילה. כלומר, הביקורת של עלי על חנה הייתה שהיא "הרבתה להתפלל"⁵ יתר על המידה הרצויה כשעומדים לפני ה' בבית ה'.

על כך ענתה חנה: "ואשפוך את נפשי לפני ה'". כלומר, כאשר הריבוי בתפילה הוא בגלל השתפכות-הנפש, לא מדובר על 'שכרות' בתפילה, אלא להפך, מדובר בתפילה ברמה גבוהה.

זה הקשר של תפילת חנה לראש-השנה: הטענה של עלי והתגובה של חנה לגבי צורת התפילה בבית ה', מלמדים על התוכן הכללי של תפילת חנה ושל כמה מתפילות ראש השנה, כפי שיוסבר להלן.

5. שם, י"ב.

התבטלות מוחלטת שבה אין ביטוי לשום מציאות פרט למלך בעצמו. נשאלת השאלה: איך אפשר לבקש מהמלך צרכים אישיים בשעה זו?

למען ה'

ביאור הדברים:

כשיהודי מבקש את צרכיו בראש-השנה, המטרה לא צריכה להיות התועלת האישית שלו, כדי לקבל שפע גשמי או אפילו רוחני, אלא כחלק מקבלת מלכותו של ה':

בראש-השנה מבקשים 'מלוך על העולם כולו בכבודך'. כלומר, שמלכות ה' תראה בעולם כולו. זה מתקיים כאשר יהודי בא במגע עם ענייני העולם הזה ועושה אותם 'מכון לשבתו יתברך'¹⁰.

לכל יהודי יש ניצוצות של קדושה ששייכים לנשמה שלו, ודווקא הוא צריך לברר אותם. ניצוצות אלה נמצאים בדברים הגשמיים שקבע הקדוש ברוך הוא לחלקו ולעבודתו. לכן הוא מבקש מה' להשפיע עליו את הדברים הללו, כדי להשלים את חלקו ב'מלוך על העולם כולו'.

נמצא, כי כשיהודי מבקש את צרכיו מה' בראש-השנה - הוא אכן ללא תחושה של מציאות אישית, הוא מבקש רק למען ה'. זה נובע מההתבטלות המוחלטת שבה

מלאה השוללת את המציאות האישית.¹²³⁴⁵⁶⁷

לכאורה, השאלה הזו נשאלת גם לגבי תפילות כל השנה:

בתפילת שמונה עשרה, המתפלל הוא כעומד לפני המלך⁸, מצב שבו כל תנועה שמבטאת את המציאות האישית אסורה⁹. מצד שני, נוסח התפילה מכיל שורה של ברכות שהתוכן שלהן הוא בקשת צרכיו של המתפלל.

אך יש הבדל גדול בין תפילות ראש-השנה ותפילות כל השנה:

כל ימות השנה, לאחר ההכתרה בראש-השנה, הקדוש ברוך הוא, כביכול, הוא כמו מלך המנהיג את המדינה. התבטלות בני המדינה כלפי מלך היא כזו שעל אף ההתבטלות קיימת מציאות של אנשי המדינה ושל הצרכים שלהם - שאותם המלך מנהיג. רק כאשר עומדים ממש לפני המלך צריך להיות ניכר שכל המציאות של המדינה איננה עצמאית אלא נתונה לשליטת המלך.

כשמכתירים את המלך והוא עדיין מרומם ונבדל מהנהגת העם, נדרשת התבטלות עמוקה הרבה יותר,

8. ראה שבת, י', א'. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים, סוף סימן צ"ה.

9. ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים, סימן ק"ד, סעיף ב'.

10. ספר התניא, פרק ל"ד.

האדם נמצא כשהוא עוסק בהכרת המלך, כי בירור-הניצוצות קשור בעצם הנשמה, שבה אין מקום לרצונות אישיים שכן היא 'חבוקה ודבוקה בך... יחידה לייחדך'¹¹. גם בקשת צורכי האדם כדי ליישם את הרצון האלוקי העליון, קשורה בהתבטלות עצם-הנשמה.

ולהתמקד ברצון להתאחד עם המלך. אבל איך אפשר לדרוש מכל יהודי את שני הקצוות יחד: לחשוב על צרכיו האישיים ולבקש שה' ימלא אותם, ולעשות זאת ללא עירוב רגשות ואינטרסים אישיים אלא רק לשם ה'?

ללא אינטרסים אישיים

עדיין יש מקום לשאול:

חז"ל קבעו את בקשת צורכי האדם בראש-השנה בנוסח התפילה לכל יהודי, בכל מצב רוחני. הרי האדם בעצמו יודע שהוא מבקש על צרכיו הגשמיים והרוחניים לא רק כדי להשלים את המטרה של הבריאה אלא כי הוא מצוי ב'מצר' כפשוטו ורוצה שה' ימלא את משאלותיו 'מידו המלאה... והרחבה'.

אילו הייתה הדרישה לעסוק בראש-השנה רק ב'תמליכוני עליכם' ולא לחשוב על הדברים הגשמיים כלל, הדבר היה מובן:

מכיוון שזה זמן 'קירוב המאור אל הניצוץ'¹², כל יהודי מסוגל להתעורר, לחוש טלטלה, להתקרב אל ה', לשכוח את צרכיו האישיים

המניע הפנימי

ההסבר טמון בפירוש ה'בעל שם טוב'¹³ על הכתוב¹⁴ "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף": הרעב והצמא של הגוף לאוכל ולשתייה - מקורם ב"נפשם בהם תתעטף", כתוצאה מכך שהנפש רוצה לברר את ניצוצות הקדושה שבאוכל ובשתייה.

כלומר, אף שהאדם חש רק ברעב הטבעי והגופני שלו לאכול, לאמיתו של דבר זה 'רעב' של הנשמה שלו לניצוצות הקדושה השייכים אליו.

כך גם בענייננו: בחיצוניות, הבקשה והתחנונים של יהודי בראש-השנה, שה' ייתן לו את צרכיו הגשמיים והרוחניים, נובעת מכך שאכפת לו המציאות האישית שלו. אבל האמת הפנימית היא שהוא שופך את נפשו בתפילה בגלל ה'רעב' של הנשמה למלא את המטרה האלוקית -

11. נוסח 'הושענות'.

12. דרך חיים, י"ג, ד'. ועוד. קונטרס העבודה, סוף פרק ה'.

13. כתר שם טוב, סימן קצ"ד.

14. תהילים, ק"ז, ה'.

בעיני עלי, הרצון של חנה חזק כל כך, שהיא לא קולטת היכן היא נמצאת - עומדת 'לפני ה'".

על כך ענתה חנה: "ואשפוך את נפשי לפני ה'". תפילתה על בן איננה 'שכרות' של הרצונות האישיים שלה אלא להפך: זו השתפכות מפנימיות הנפש שיש לה מקום דווקא בעמידה 'לפני ה', כאשר אין שום רצון אישי וכל מציאותה היא שנפשה 'חבוקה ודבוקה בך'.

כך מובן גם נדרה של חנה כי אם תזכה לבן, "ונתתיו לה' כל ימי חייו"¹⁵. החיים שלו לא יהיו חיים אישיים אלא מסורים לה', כי הבקשה שלה לבן אכן לא הייתה בשבילה אלא רק למען ה'.

השתפכות מהפנימיות

המסר מתפילת חנה לעבודת ה' של כל אחד בתפילות ראש-השנה:

לא די בכך שהפנימיות של יהודי היא כראוי, אלא היא צריכה לבוא לידי ביטוי גלוי. לכן, כשיהודי עומד לבקש בראש-השנה על צרכיו הגשמיים או אפילו הרוחניים - טוענת בחינת 'עלי הכהן' שבנפשו: "עד מתי תשתכרין"? איך אפשר לחשוב עכשיו, בעת הכתרת המלך, על צרכים אישיים!?

עם זאת, למעשה עליו לבקש את

לעשות מהדברים הגשמיים דירה לה'.

אדרבה: העובדה שיהודים מתעוררים מעומק-הלב ב'ונתנה תוקף... מי ינוח... יותר מאשר ב'מלוך על העולם כולו בכבודך', היא הוכחה שכך זה גם לפי האמת.

הסיבה הגלויה לכך היא שכנשמה בגוף, ענייני העולם הזה קרובים לאדם ונוגעים בו יותר מדברים רוחניים, ואילו לפי הפנימיות הסיבה היא שהמטרה האלוקית היא שתהיה 'דירה בתחתונים'. לכן זה 'תופס' את עצמיות-הנפש של היהודי ולכן הוא מתעורר דווקא בבקשות הללו, ובפנימיות מדובר בטלטלה של עצם-הנשמה להשלים את המטרה האלוקית לעשות את העולם דירה לה'.

השתפכות מפנימיות הנפש

זה גם ההסבר לכך שקבעו לומר בראש-השנה את הפטרת חנה, עם דברי עלי הכהן "עד מתי תשתכרין":

עלי טען כי כאשר עומדים 'לפני ה', לפני קודש-הקודשים - פרט לעובדה שעומדים לפני ה' הכול חסר ערך. 'לפני ה' אין מקום לבקשות על דברים גשמיים, אפילו לא לבקשת בן. 'הרבחה להתפלל' במצב הזה ובמקום הזה נחשב 'שכרות' של הרצונות האישיים.

15. שם, י"א.

הבטחתו¹⁶: "ואלקי ישראל יתן את
שלתך אשר שאלת מעמו". כך ה'
ממלא את הבקשה של כל יהודי
לשנה טובה ומתוקה כפשוטה,
בטוב נראה וגלוי, ב'בני, חיי ומזוני
רויחי'.

אוצר החכמה

(על פי 'ליקוטי שיחות',
חלק י"ט, עמ' 291)

הדברים הללו, כי אדרבה - הבקשה
בעצמה מעוררת את תשובת חנה
שבכל יהודי. גם מי שעדיין חושב
על צרכיו בשביל עצמו, פנימיות
הבקשה שלו היא "ואשפוך את נפשי
לפני ה'", השתפכות מהפנימיות
ה'חבוקה ודבוקה בך', מציאות אחת
עם עצמיות האלוקות.

תשובת חנה שכנעה את עלי במידה
כזו שהוא העניק לה את ברכתו ואת

16. שם, י"ז.

סיפור תפילת חנה בהפטרת ראש-השנה: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמְתִים צוֹפִים מֵהָר אֶפְרָיִם וְשָׂמוּ אֶלְקָנָה בֶן יִרְחָם בֶּן אֱלִיהוּא בֶן תַּחוּ בֶן צוּף אֶפְרָתִי: וְלוֹ שְׁתֵי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לַפְּנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבַּח לַה' צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי בָנֵי עָלִי חֲפְנִי וּפְנָחָס כֹּהֲנִים לַה':

וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לַפְּנִנָּה אֶשְׁתּוֹ וּלְכָל בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת: וּלְחַנָּה יָתוּן מְנָה אַחַת אֶפְיָם כִּי אֵת חַנָּה אָהַב וְה' סָגַר רַחֲמָהּ: וְכַעֲסָתָה צָרְתָה גַם כַּעַס בְּעֵבֹר הִרְעַמָּה כִּי סָגַר ה' בְּעַד רַחֲמָהּ: וְכֹן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית ה' כֹּן תַּכְעֲסֶנָּה וְתִבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל: וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁה חַנָּה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבָבְךָ הַלּוֹא אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשֶׂרָה בָּנִים:

וּתְקַם חַנָּה אַחֲרֵי אֲכָלָה בְּשֵׁלָה וְאַחֲרֵי שָׁתָה וְעָלִי הִכְהֵן יֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶּא עַל מְזוֹזֹת הַיֵּכָל ה': וְהִיא מְרַת נֶפֶשׁ וְתִתְפַּלֵּל עַל ה' וּבָכָה תִּבְכֶּה: וְתִדְרַךְ נְדָר וְתֹאמַר ה' צְבָאוֹת אִם רָאָה תִרְאֶה בְּעֵנֵי אִמָּתְךָ וּזְכַרְתִּנִּי וְלֹא תִשְׁכַּח אֵת אִמָּתְךָ וְנִתְתָּה לְאִמָּתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וְנִתְתִּיו לַה' כֹּל יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ: וְהָיָה כִּי הִרְבָּתָה לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָי ה' וְעָלִי שְׁמַר אֵת פִּיהָ:

וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נִעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וַיַּחֲשֹׁבָה עָלִי לְשִׁכְרָה: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַד מָתִי תִשְׁתַּכְרִין הַסִּירִי אֵת יִינְךָ מֵעַלְיָהּ: וְתַעַן חַנָּה וְתֹאמַר לֹא אֲדַנִּי אִשָּׁה קָשָׁת רוּחַ אֲנֹכִי וַיִּין וְשִׁכָר לֹא שְׁתִּיתִי וְאַשְׁפֹּךְ אֵת נַפְשִׁי לְפָנָי ה': אַל תִּתֵּן אֵת אִמָּתְךָ לְפָנָי בַּת בְּלִיעַל כִּי מֵרַב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבַּרְתִּי עַד הַנָּה: וַיַּעַן עָלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וְאַל קִי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֵת שְׁלֹתְךָ אֲשֶׁר שְׁאַלְתְּ מֵעַמּוֹ: וְתֹאמַר תִּמְצָא שְׁפָחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיהָ וְתִלְךָ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ וְתֹאכַל וּפְנִיָּהּ לֹא הָיוּ לָהּ עוֹד: וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבִקְרָה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנָי ה' וַיִּשְׁבּוּ וַיִּבְאוּ אֶל בֵּיתָם הַרְמְתָה וַיִּדַע אֶלְקָנָה אֵת חַנָּה אֶשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרָהּ ה':

וַיְהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים וְתִהְיֶה חַנָּה וְתִלְדַּךְ בֶּן וְתִקְרָא אֵת שְׂמוֹ שְׂמוּאֵל כִּי מָה שְׁאַלְתִּיו:

1. שמואל א', פרק א', פסוק א'.